

Zonneparken en windmolens

FOTO ROBERT HARDING

WAT ZIJN DE EFFECTEN OP WILD?

Waar je ook kijkt. Overal verschijnen ze in het landschap: de totems van de groene energie, oftewel windmolens en zonnepanelen. En dan heb ik het nog niet over hoogspanningsmasten, 5G-palen enzovoorts. Terwijl de effecten op natuur en biodiversiteit vaak grotendeels onbekend zijn. Dat menig vogel straks het haasje is, is wel duidelijk, maar wat voor effect hebben windmolens en zonneparken op reeën en hazen?

TEKST OSWIN SCHNEEWEISZ

FOTO ROBERT-JAN ASSELBERGS

Cultuurvolgers als het ree profiteren soms van de aanleg van windmolens als deze gepaard gaat met extra begroeiing

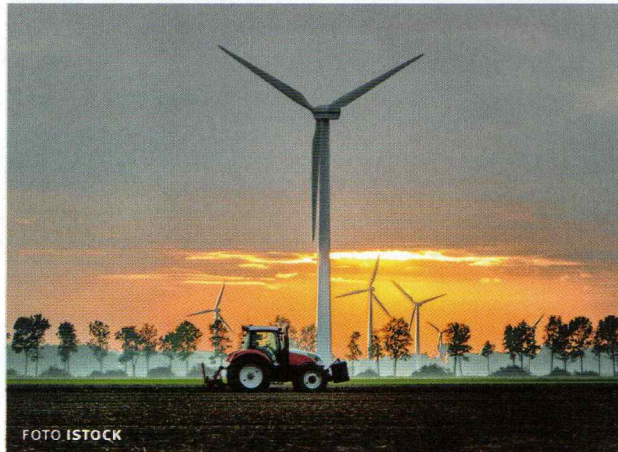

FOTO ISTOCK

Om een zonnepark aantrekkelijker te maken voor bijvoorbeeld patrijzen wordt op sommige locaties schelpenzand onder de panelen gestrooid

FOTO ROBERT-JAN ASSELBERGS

Enkele jaren geleden werd in het Brabantse Volkel een zonnepark aangelegd. Marylin Kuypers is een van de omwonenden. Kuypers: 'Plotseling werden op de gekste plaatsen verschillende reeën en een das aangereden. Mijn indruk is dat dit te maken had met de verstoring die de bouw van dat zonnepark opleverde. Na verloop van tijd werd het rustiger en zag je dat de reeën er enigszins gewend aan raakten. Nu lijken ze zich van die zonnepanelen weinig meer aan te trekken en is de rust in het gebied teruggekeerd, maar het leefgebied is wel verstoord. Ze wennen eraan of zoeken hun toevlucht elders. Ik denk vooral het laatste.'

WINDMOLENS

In het jachtveld van Royi Eltink uit Nijmegen werden windmolens geplaatst: 'Als het heel hard waait en de windmolens draaien snel, dan vliegen de duiven en kraaien extra laag. Die hebben wel door dat ze niet in de buurt van de wieken moeten komen. Ik vermoed dat ze dat voelen aan de trillingen van de lucht of door het geluid van de wieken. Het is in elk geval wel een praktisch bijeffect voor de jager. Verder ontstaan er bij windmolens vaak eilandjes met struweel, waar het wild de nodige dekking vindt. Als ik de prenten van het reewild bekijk lijkt het zelfs alsof ze op hun dagelijkse rondje van eilandje naar eilandje trekken. Ik ondervind niet veel beperkingen van die windmolens. Sterker nog, ik ga vaak onder of tussen twee molens in zitten als ik op duiven of kraaien ga. Die dingen zijn zo hoog dat het je niet hindert bij het schot.'

KUNSTMATIG LANDSCHAPSELEMENT

De conclusie dat zonneweides en windmolens een ramp voor de natuur zijn is snel gemaakt. Ecologen en natuurbeschermers waarschuwen al jaren voor de gevolgen van zonneparken en windmolens op de Nederlandse natuur. Zonlicht en regen bereiken de bodem niet meer, met kaalslag als gevolg. Funest voor het bodemleven. Toch is het verhaal complexer dan het lijkt. Allereerst omdat groene opgewekte energie in het algemeen nu eenmaal minder belastend is voor de natuur dan fossiele brandstoffen. Al valt daar, met name wat productie en afval betreft, ook best nog wat op af te dingen. Het is maar hoe je ernaar kijkt. Ten eerste is de techniek in ontwikkeling en bestaan er tegenwoordig zonnecollectoren die zowel licht als water doorlaten, waardoor de grond onder de panelen minder verdroogt. Ook wordt er steeds

Foto onder: ook laagvliegers als deze bruine kiekendief kunnen een klap van de molen niet altijd vermijden

Als je een muis-etende roofvogel bent, is zo'n zonnepark best goed nieuws

meer geëxperimenteerd met panelen en windmolens in combinatie met kruidenrijk gras, struweel en kruidenrijke stroken. Hier en daar wordt zelfs onder de panelen schelpenzand aangebracht om de locatie aantrekkelijker te maken voor fazanten en patrijzen en onderzoek wijst uit dat ook andere bodembroeders er zich happy voelen. Dat roept de vraag op of het zonnepark of de windmolen ooit als niet-natuurlijk landschapselement het gemis zou kunnen compenseren van al die verdwenen natuurlijke landschapselementen in ons boerenland, zoals heggen en hagen? Dat zal voornamelijk afhangen van de vraag in hoeverre ze daadwerkelijk rust, dekking en voedsel kunnen bieden.

REEVRIENDELIJK

'Dat vind ik niet zo'n rare gedachte', zegt Herzo van der Wal, voorzitter van het Kenniscentrum Reeën. 'Sterker nog, ik vind dat die gedachte veel meer tussen de oren moet komen van projectontwikkelaars en meer aandacht

verdient van de politiek. Als je dan in het buitengebied zonnepanelen en windmolens wil plaatsen doe het dan goed, met aandacht voor de natuur en het leefgebied van de dieren.

Je kunt een zonnepark best 'reevriendelijk' maken, maar dan moeten er wel openingen in de rasters komen

In mijn functie bij een waterschap krijg ik de ruimtelijke plannen voor ons land regelmatig onder ogen en ik kan je vertellen: als het zo doorgaat komt ons hele land vol te liggen met die dingen en een goede landelijke regie ontbreekt.' Het klinkt misschien raar, maar je kunt een zonnepark best 'reevriendelijk' maken. Dan moeten er openingen in de rasters komen en zullen de parken natuurvriendelijk moeten worden beheerd met kruidenrijk gras en openingen tussen de panelen zodat er

zonlicht op de bodem kan komen. Van der Wal: 'Ik twijfel er niet aan dat een ree op een mooie zomerse dag dan lekker warm en droog onder die panelen gaat liggen. Het zal hooguit een paar generaties duren. Zodra het eerste reekalf daar is gezet weet het niet beter. We zien reeën op de gekste plaatsen, dus waarom niet in een zonnepark?'

RASTERS

'Het probleem bij de meeste parken is nu dat ze afgesloten worden door hoge rasters. Dan zeg ik maak daar een opening in zodat reeën en andere dieren er doorheen kunnen, maar daar wil men meestal niet aan. Dan zouden er namelijk ook weleens mensen in kunnen komen. Nee, als het aan de exploitanten ligt mag er nog geen vlinder op het paneel landen. Daarom moet er veel meer sturing komen.'

KIEKENDIEVEN

Raymond Klaassen is ecooloog aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij deed onderzoek naar de effecten van windmolens op kiek-

*Ik ben altijd verbaasd
als ik zie hoe
gemakkelijk hazen
bezit nemen van zo'n
zonneweide*

FOTO DREAMSTIME

dieven en is momenteel bezig met een onderzoek naar de effecten van zonnepanelen op biodiversiteit. Klaassen: 'We kozen voor kiekendieven omdat deze soort een voorkeur heeft voor het wijde open landschap en dat is ook meestal waar windmolens geplaatst worden. In de eerste studie keken we naar het vlieggedrag van gezenderde vogels. Dan zie je dat ze die parken gewoon bezoeken. Ze laten zich niet wegpesten. Dicht bij de windmolens laten ze ontwijkingsgedrag zien, maar als ze daar eenmaal zijn is de kans best groot dat ze alsnog getroffen worden door de wieken. De grauwe en bruine kiekendieven hebben het voordeel dat ze vrij laag vliegen. Maar andere soorten, zoals de buizerd, vliegen veel hoger en hebben dus een groter risico om een klap van de molen te krijgen.'

ECOSYSTEEM

Op basis van onderzoeksresultaten doet Klaassen voor projectontwikkelaars voorspel-

lingen over de impact op bepaalde soorten. Klaassen: 'Bij de keuze van locaties gaat het nogal eens fout. Zo kwam er ten zuiden van de A7, bij Meeden, een groot windmolenpark. Er was een keurige milieueffectrapportage gemaakt, maar men had geen rekening gehouden met het feit dat deze locatie ook het foerageergebied was voor kiekendieven die elders broeden. Vanuit de kiekendief geredeneerd was die locatie dus geen goed idee.' In zijn onderzoek kijkt Klaassen vooral naar de betekenis voor akkervogels. Klaassen: 'We kijken daarbij niet alleen naar de akkervogels, maar ook naar voedsel, insecten en predatie door roofdieren. We willen weten wat zo'n park doet met een ecosysteem. De indruk die we nu hebben is dat je met een ecologische inrichting van een zonnepark best veel kunt, maar de vraag is of akkervogels daar specifiek iets aan hebben. Zeker gezien het feit dat die zonneparken vooral op grasland en voormalige landbouwgronden worden

geplaatst, waar het toch al niet zo goed gesteld is met de biodiversiteit. Dan is het niet zo'n grote kunst om daar wat extra biodiversiteitswinst te behalen met wat kruidenrijk gras en goed beheer. Ons onderzoek is nog in volle gang, dus ik kan weinig conclusies trekken. Wel zien we dat roofvogels in de winter vaak op die zonneparken trekken. Daar zitten namelijk in potentie veel muizen. Dus als je een muis-etende roofvogel bent, is zo'n zonnepark best goed nieuws. Opvallend is wel dat ze allemaal aan de randen van het park verblijven. Dat heeft dan vermoedelijk weer te maken met het feit dat de panelen te dicht op elkaar staan.'

EXTENSIEVER

Ook Klaassen is ervan overtuigd dat zonneparken een positieve rol kunnen spelen in het terugbrengen van landschapselementen met een positieve meerwaarde voor de natuur. Klaassen: 'Ik ben altijd verbaasd als ik zie hoe

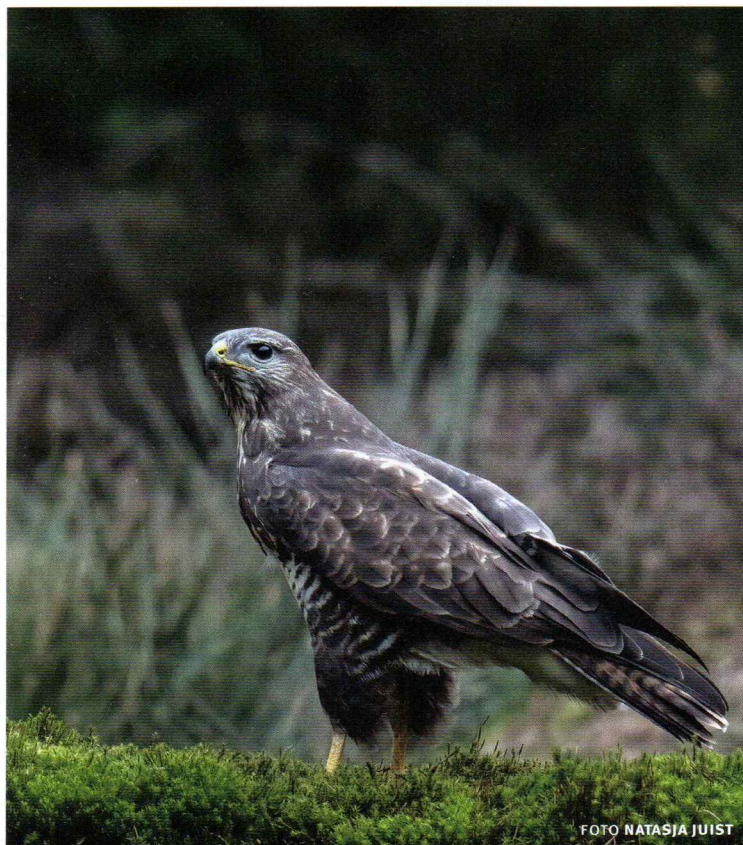

FOTO NATASJA JUIST

FOTO ISTOCK

Foto boven: kruidenrijke stroken kunnen de biodiversiteit van een zonnepark vergroten

Foto links: zonneparken betekenen voor buizerds vaak een buitenkansje vanwege de vele muizen die zich er ophouden

gemakkelijk hazen bezit nemen van zo'n zonneweide en ergens onder een paneel gaan liggen. Als ze erin kunnen tenminste, maar daar zijn oplossingen voor te vinden zoals het aanbrengen van openingen in het hek. Als je dat dan ook combineert met middelen waardoor de vos minder gemakkelijk toegang heeft, creëer je helemaal een win-winsituatie. Het levert in elk geval interessante mogelijkheden op. Om een toegevoegde waarde voor de natuur en de biodiversiteit te creëren zullen zonneparken in elk geval extensiever moeten worden aangelegd dan nu het geval is. Voor akkervogels moet je verspreid over een groot gebied verschillende kleinschalige snippers aanleggen. Dat wringt natuurlijk met de commerciële belangen van de eigenaar. Ik zie soms plannen voorbij komen waar ontwikkelaars spreken van een natuurinclusieve aanpak, maar wat ze doen is niet meer dan een bijenhotel neerzetten en een stapel dood hout neerleggen.

Dan noem ik greenwashing. Dat is louter voor de Bühne.'

KAALSLAG

De vraag is of ecologen als Klaassen niet achter de feiten aanlopen. In rap tempo verschijnen er in het landelijk gebied immers te pas en te onpas zonneparken.

Provincies en gemeenten beslissen over locaties van zonneparken en daar is de ecologische kennis veel te dun

Klaassen: 'Dat is inderdaad zorgelijk. In de praktijk beslissen provincies en gemeenten over locaties van zonnepanelen en daar is de ecologische kennis veel te dun. Er wordt dan

ook te weinig gekeken naar de landschappelijke inbedding en de ecologische meerwaarde van zonneparken. Daar heb je eigenlijk een overkoepelende organisatie voor nodig zoals die vroeger bestond: de Dienst Landelijk Gebied. Aangezien er veel meer opgaves in het buitengebied komen te liggen, moet je slimme keuzes maken op nationaal niveau. Provincies en gemeenten zijn daarvoor niet de geschikte bestuurslagen. Uiteindelijk zal de landelijke overheid de regie moeten pakken en harde voorwaarden stellen waarbij niet alleen de opbrengst, maar ook natuurinclusiviteit maatgevend is. Een aanpak waarbij exploitanten desnoeds gedwongen worden om, als ze niet aan de voorwaarden kunnen voldoen, elders natuurherstel te creëren. Alleen zo stoppen we de kaalslag op het platteland.'•